

УДК 343.35

Г.В. ПАЛАМАРЧУК

аспірантка кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародного гуманітарного університету

МІСЦЕ КОНТРАБАНДИ В ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВИМІРУ

Анотація. У статті проаналізовані проблеми формування і поширення тіньової економіки, а також показано місце контрабанди в тіньовій економіці. Розглянуто контрабанду з точки зору її економічного смислу, актуальність її економічного виміру на даному етапі, а також шкідливості для держави.

Ключові слова: тіньова економіка, контрабанда, економічний вимір, законодавство, органи державної влади.

Постановка проблеми. У всіх країнах з ринковою економікою була, є і, мабуть, буде існувати тіньова економіка. Можна, як і щодо злочинності, намагатися зменшити її масштаби, але викоринити зовсім — майже неможливо. Тіньова економіка — господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком та контролем, а тому не відображається в офіційній статистиці. «Тіньові» підприємства не перерозподіляють власних доходів до бюджетів та державних цільових фондів, вони не сплачують податки, максимізуючи власні прибутки. Оскільки контрабанда є одним із центральних елементів тіньової економіки, то доцільно поставити питання щодо економічного сенсу сучасної контрабанди.

Аналіз досліджень із даної теми. Проблемам контрабанди присвячена значна кількість досліджень вітчизняних вчених (Дорош Л.В., Левік Б.С., Лобода Г.Г., Омельчук О.М., Онищенко В.В., Сорока С.О., Шевчук Л.М. та ін.). Але майже всі вони розгля-

дають переважно кримінально-правові аспекти цієї діяльності, зокрема кримінальну відповідальність за контрабанду, структуру та динаміку контрабанди в Україні, криминологічну ситуацію в окремих галузях нелегального обігу товарів, вдосконалення діяльності митних органів щодо протидії контрабанді тощо. Однак економічні аспекти такого явища як контрабанда на сьогоднішній день досліджені недостатньо. Необхідність забезпечення системного підходу до вирішення проблем визначення місця контрабанди в тіньовому секторі економіки, що має принципове значення для запобігання контрабандній діяльності обумовило вибір теми статі та визначило її мету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під тіньовою економікою слід розуміти економічну діяльність, яка пов'язана з незаконним привласненням особою або групою осіб частини створеної вартості або частки майна через різного роду викривлення об'єктивної інформації про рух грошо-

вих коштів та матеріальних цінностей, спотворення даних первинного обліку для заплутування джерел походження доходів, а також через реалізацію методом лобіювання відповідних законодавчих норм і нормативів. Тобто це неконтрольоване суспільством виробництво, розподіл, обмін і споживання товарно-матеріальних цінностей. Економічна діяльність в тіншовому секторі здійснюється поза законом, що унеможливорює стабільний розвиток суспільства та набуває особливої актуальності у зв'язку з формуванням державної незалежності України. Думка щодо функціонування тіншової економіки у власному ізольованому режимі є помилковою, що погіршує ситуацію. Дослідження тіншової економіки показує, що механізм її функціонування забезпечується зв'язками з офіційною, так званою «світлою» економікою. Остання й забезпечує рух всього тіншового економічного простору.

Тіншова економіка містить у собі всі невраховані, нерегламентовані, відмінні від викладених у нормативних документах і правилах господарювання види економічної діяльності. А це означає, що тіншова економіка охоплює не тільки корисливі економічні злочини, але й незлочинні корисливі економічні правопорушення і правомірну, але невраховану або непідконтрольовану державі економічну діяльність.

Складність формування поняття економічної злочинності пов'язана з неоднозначністю визначення соціальної шкідливості та, у кримінально-правовій площині, суспільної небезпечності економічних діянь. Наприклад, у фахівців викликає сумнів доцільність криміналізації ухилення від сплати податків в умовах корупції та недолугої фіскальної політики (Д.А. Шестаков).

В Україні відповідна дискусія набула додаткового імпульсу після 15.11.2011 р., коли було декриміналізовано та змінено низку статей КК України, які встановлювали кримінальну відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності. Проблема криміналізації економічних злочинів полягає у відсутності чітких критеріїв визначення рівня соціальної шкідливості конкретних діянь. Так, товарна контрабанда — один з найрозповсюдженіших господарських злочинів — була декриміналізована у 2011 р.: при незмінності сутності та змісту соціальних відносин була змінена лише соціальна оцінка діяння [1].

За своєю формою тіншова економіка являє собою кримінальний бізнес, який забезпечується «кришуванням потрібними людьми» і який включає в себе, зокрема, те, що серед основних видів тіншової діяльності в Україні є нелегальні зовнішньоекономічні операції, наприклад, такі, як контрабанда, яка може бути розподілена на товарну контрабанду (контрабанда різного роду товарів), контрабанду культурних цінностей та суспільно небезпечну контрабанду (торгівля зброєю, людьми, транснаціональний та транскордонний наркобізнес тощо).

Проведені дослідження показали, що тинізація ринку імпортованих товарів не тільки перевищила критичну межу, але й стала тією домінантою, яка фактично руйнує систему ринку як конкурентного середовища. За оцінками спеціалістів Ради Європи, на пострадянському просторі існують 4 основні сфери кримінальної активності, які дають можливість отримувати нелегальні прибутки: контрабанда, ухилення від сплати податків, нелегальне маніпулювання процесом приватизації (у тому числі приватизація за рахунок «відмитих» коштів) та корупція [2].

На сьогоднішній день контрабанда в Україні залишається одним з головних дестабілізуючих чинників внутрішнього ринку, що за своїми масштабами, обсягами та наслідками негативно впливає на розвиток національної економіки, її стратегічних галузей. Контрабанда дозволяє уникати сплати митних платежів, одержувати від злочинної діяльності максимальний прибуток, переказувати грошові кошти на рахунки в іноземні банки та у такий спосіб накопичувати капітал. Таким чином можна впевнено стверджувати, що постійним підживлювачем функціонування тіньової економіки є саме контрабанда.

Контрабанду доцільно визначати як переміщення товарів для цілей бізнесу через державний кордон за умови порушення встановлених митних правил і процедур і незалежно від вартості переміщуваних товарів. Тому контрабанда є тією ланкою механізму тіньової економічної діяльності, що «відповідає» за доставку певних предметів, об'єктів через митний кордон України.

Як правило, тінізація у сфері митно-тарифних відносин відбувається на етапах, коли домінантою формування митно-тарифної політики є виконання фіскальних чи протекціоністських функцій. Тобто відбувається посилення податкового тиску на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або дискримінується імпорт відносно національного виробництва у країні, що підштовхує їх до зайняття контрабандною діяльністю, що є однією з причин зацікавленості в вчиненні контрабандної діяльності. Існування контрабанди призводить до того, що митні органи перестають виконувати регулятивну чи захисну функцію, але дискримінаційний характер митних відносин не зникає. Під дискримінаційний ефект

попадають ті, кого митний тариф повинен захищати, — національні виробники, тому що вони працюють на ринку офіційно і досить обмежені у можливості мінімізації податкового тиску. А це, у свою чергу, зумовлює виникнення недобросовісної конкуренції, в якій перемагають товари іноземного виробництва, що реалізуються за демпінговими цінами. Тому економічні наслідки тінізації митно-тарифних відносин мають безпосередній вплив на економічну ситуацію в країні, завдаючи збитків економіці держави, ставлячи під загрозу національну безпеку [3, с. 15].

Економічний вимір контрабанди може розрізнитись в залежності від бажання індивіда задовольнити свої потреби. Індивіди, які використовують нелегально завезені товари, задовольняють свої потреби в одержанні бажаних товарів, у той час як індивіди, які поставляють контрабандні товари, прагнуть задовольнити свої потреби в доході. Так, для певної частини населення, яка проживає у прикордонних районах, контрабанда набула характеру усталеного «промислу». Однак у будь-якому разі йдеться про задоволення економічних потреб. Власне споживацького значення контрабанда набуває лише наприкінці «товарного ланцюга» — при потраплянні конкретного товару до окремого індивіда.

Цей висновок підтверджується й зовнішнім оформленням контрабандної діяльності: сучасна контрабанда — це різновид організованої злочинності, яка виступає є своєрідним бізнесом. Схеми контрабанди є доволі гнучкими, правопорушники постійно коригують механізми і тактику протиправної діяльності відповідно до зміни правил оформлення ввезення на територію України і вивезення з неї товарів; контрабандисти розробляють

нові заходи протидії правоохоронним органам у виявленні та документуванні контрабанди [4].

Координація контрабанди, наприклад, у галузі наркобізнесу, відбувається на транснаціональному рівні. Навіть тоді, коли окрема особа вчиняє контрабанду, вона, яка правило, відраховує певні відсотки від прибутку організованим злочинним структурам, що контролюють певний ділянку державного кордону.

Економічний вимір контрабанди виявляє себе й у нерозривному зв'язку з корупцією в органах влади і управління, правоохоронних і судових органах, насамперед, в органах митної служби.

У сучасній кримінологічній та економічній літературі відверто ставиться питання щодо потрібності в існуванні тіншової економіки та контрабанди, щодо доцільності запобігання їй. І мова тут не йде про зацікавленість в отриманні прибутків «легким шляхом». Для певних верств населення в певних регіонах України контрабанда товарів та їх збут виступають основним джерелом існування, особливо це стосується населених пунктів прикордонної смуги. Це аж ніяк не означає, що виправдовується вчинення контрабанди, а те що при нормативно-правовому розгляді питання відносно

забігання і протидії контрабанді та тіншової економіки, треба врахувати усі можливі позитивні та негативні моменти, зокрема і наведений вище.

З огляду на викладене можна зробити загальний **висновок** щодо того, що контрабанда стала загальнонаціональною проблемою і сьогодні безпосередньо загрожує національній безпеці України. Недоотримання державним бюджетом митних платежів становить десятки мільярдів доларів. Ці самі десятки мільярдів автоматично відходять у тіншовий сектор [5].

Економічний зміст контрабанди як елементу тіншової економіки полягає в тому, що це є високодохідною (високоприбутковою) сферою діяльності, норма прибутку якої компенсує окремим громадянам або групі людей матеріальні витрати та моральні збитки від ризиків її здійснення. Контрабанда є джерелом незаконного привласнення частини результатів суспільної праці з метою збагачення.

Враховуючи зазначене, доцільно зауважити, що подальші дослідження економічного виміру контрабанди є **перспективним напрямом подальших розвідок** у сучасній кримінологічній науці, що безпосередньо впливатиме на удосконалення запобіжного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зверькова Н. Деякі питання визначення понять «тіншова економіка», «детінізація економіки» та «протидія тіншовій економіці» / Н. Зверькова // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — № 1. — С. 92-96.
2. Тіншова економіка: сутність, причини, соціально-економічні наслідки та шляхи подолання в Україні // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://e-works.com.ua/>
3. Погорецький М.А. Підвищення ефективності боротьби з сучасною контрабандою / М.А. Погорецький // Південноукраїнський правничий часопис. — № 1. — 2012. — С. 18.
4. Попередження контрабанди та незаконного обігу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://book.net/index>
5. Ефективна боротьба з корупцією — запорука мінімізації та подолання контрабанди [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal>

Паламарчук Г.В.

Место контрабанды в теневой экономике Украины: актуальные вопросы экономического измерения.

Аннотация. В статье проанализированы проблемы формирования и распространения теневой экономики, а также показано место контрабанды в теневой экономике. Рассмотрено контрабанду с точки зрения ее экономического смысла, актуальность ее экономического измерения на данном этапе, а также ее вредности для государства.

Ключевые слова: теневая экономика, контрабанда, экономическое измерение, законодательство, органы государственной власти.

Palamarchuk G.V.

Place of smuggling in the shadow economy of Ukraine: Current issues economic dimension.

Summary. In the article the problem of forming and spreading shadow economy as a complex phenomenon of crime, which includes economic crimes, etc. which also applies smuggling. Therefore, sex is shown that it takes place in the shadow economy, subject to certain criteria. In particular, smuggling considered in terms of its economic sense, the economic dimension, and the separated general and individual aspects of measurement, and harm to the state.

This set, perspective is very important at this stage because the shadow economy and smuggling as one of the most popular of its components together today occupy an important place among crime. After smuggling is one of the main destabilizing factors internal market that puts a very negative development for our state, a permanent nutrient functioning of the shadow economy combating Last impossible.

Also the economic dimension of trafficking manifests itself in close connection with corruption in government and administration, law enforcement and judicial bodies, especially in the bodies of the customs service, which also refers to gender.

So in conclusion regarding sex that smuggling has become a nationwide problem today directly threatens the national security of Ukraine.

Keywords: shadow economy, smuggling, economic dimension, legislation, public authorities.

